

ETIKA VA ESTETIKA: TARIXIY RIVOJI VA MOHIYATI

SAMDCHTI Narpay xorijiy tillar fakulteti

Filologiya tillarni o'qitish: ingliz tili yo'nalishi

2-bosqich 2402-guruh talabasi

Zavqiyeva Fayoz Sunnatullo qizi. +998975750720

[*zavkievafaeza@gmail.com*](mailto:zavkievafaeza@gmail.com)

Abdullayeva Nozima Almardon qizi +998943099707

[*abdullayevanozima@gmail.com*](mailto:abdullayevanozima@gmail.com)

Ilmiy rahbar: Sadinov Ma'rufjon Normo'min o'g'li

+99888891172 [*maruffjonsadinov@gmail.com*](mailto:maruffjonsadinov@gmail.com)

Annotatsiya:

Mazkur maqolada etika va estetika fanlarining falsafiy mohiyati, ularning inson hayoti va jamiyat taraqqiyotidagi o'rni tahlil qilinadi. Etika inson xulq-atvori va axloqiy me'yorlarni o'rganadigan fan sifatida, estetika esa go'zallik va san'at qonuniyatlarini tadqiq etuvchi soha sifatida yoritiladi. Shuningdek, etika va estetikaning o'zaro bog'liqligi, ularning shaxs ma'naviy kamolotidagi ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so'zlar: etika, estetika, axloq, go'zallik, qadriyat, san'at, ma'naviyat, falsafa, jamiyat

Kirish:

Jamiyat taraqqiyoti insonning nafaqat moddiy, balki ma'naviy rivoji bilan ham belgilanadi. Inson ma'naviyati esa axloqiy va estetik qadriyatlarsiz tasavvur etib bo'lmaydi. Etika va estetika falsafaning muhim yo'nalishlari bo'lib, ular insonning xatti-harakatlari, dunyoqarashi va go'zallikka bo'lgan munosabatini shakllantiradi.

Bugungi globallashuv sharoitida ushbu fanlarning ahamiyati yanada ortib, yosh avlodni barkamol shaxs etib tarbiyalashda muhim o‘rin egallamoqda.

Asosiy qism:

Etika fanining predmeti va vazifalari. Etika — axloq haqidagi fan bo‘lib, insonning jamiyatdagi xulq-atvori, burchi, vijdoni, mas’uliyati va axloqiy tanlovlarini o‘rganadi. Etikaning asosiy kategoriyalariga yaxshilik va yomonlik, adolat, burch, vijdon, or-nomus kabi tushunchalar kiradi. Ushbu tushunchalar orqali inson xatti-harakatlari baholanadi va jamiyatda axloqiy me’yorlar shakllanadi. Etikaning asosiy vazifasi — insonni axloqiy jihatdan tarbiyalash, uni jamiyat manfaatlari bilan uyg‘un holda yashashga yo‘naltirishdir. Kasbiy etika, pedagogik etika, tibbiy etika kabi tarmoqlari turli sohalarda axloqiy mas’uliyatni belgilaydi. Estetika fanining mazmuni va asosiy kategoriyalari

Estetika — go‘zallikni anglash va yaratish qonuniyatlarini o‘rganadigan fan hisoblanadi. U tabiatdagi, jamiyatdagi va san’atdagi estetik hodisalarni tahlil qiladi. Estetikaning markaziy tushunchasi — go‘zallik bo‘lib, u insonda zavq, hayrat va ruhiy qoniqish uyg‘otadi. Estetikaning asosiy kategoriyalariga go‘zallik va xunuklik, ulug‘vorlik, fojiaiviylik va kulgililik kiradi. San’at esa estetikaning asosiy tadqiqot obyektidir. Musiqa, adabiyot, tasviriy san’at, teatr va kino orqali inson estetik tarbiya oladi, didi va tafakkuri rivojlanadi. Etika va estetikaning o‘zaro aloqadorligi. Etika va estetika bir-birini to‘ldiruvchi fanlardir. Axloqiy go‘zallik va estetik qadriyatlar uyg‘unligi inson shaxsining barkamolligini ta’minlaydi. Masalan, halollik, mehr-shafqat, vatanparvarlik kabi axloqiy fazilatlar san’at asarlarida estetik jihatdan yuksak darajada ifodalanadi. Estetik tarbiya axloqiy tarbiyaga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Go‘zallikni his qiladigan inson ko‘pincha yomonlikdan yiroq bo‘lishga intiladi. Shu sababli jamiyatda axloqiy muhit va estetik madaniyat bir-biri bilan chambarchas bog‘liq holda rivojlanadi. Etika va estetikaning jamiyat hayotidagi ahamiyati Jamiyatda etika va estetika insonlar o‘rtasidagi munosabatlarni tartibga

soladi, ma'naviy muhitni sog'lomlashtiradi. Axloqiy me'yorlarga amal qilgan holda yaratilgan san'at asarlari jamiyat tafakkuriga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ta'lim tizimida etika va estetika fanlarini o'qitish yoshlarni ma'naviy yetuk, madaniyatli va mas'uliyatli etib tarbiyalashga xizmat qiladi. Etikaning tarixiy rivoji. Etika qadim zamonlardan boshlab falsafaning muhim yo'nalishi sifatida rivojlangan. Qadimgi Sharq mutafakkirlari — Konfutsiy, Zardusht axloqiy me'yorlarga alohida e'tibor qaratganlar. Qadimgi Yunonistonda Suqrot, Aflotun va Arastu etika fanining asoslarini yaratgan. Arastu etikasida "oltin o'rtalik" tamoyili muhim o'rin tutadi. O'rta asrlarda etika diniy qarashlar bilan chambarchas bog'liq bo'lib rivojlandi. Yangi davrda esa Immanuil Kant axloqiy burch va "kategorik imperativ" g'oyasini ilgari surdi. Zamonaviy etika inson huquqlari, bioetika, ekologik etika kabi yangi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi. Qadimgi davr estetik qarashlari

Estetika mustaqil fan sifatida keyinroq shakllangan bo'lsa-da, go'zallik va san'at haqidagi dastlabki qarashlar qadimgi davrlardayoq paydo bo'lgan. Qadimgi Sharq sivilizatsiyalarida — Misr, Bobil, Hindiston va Xitoyda — go'zallik diniy va axloqiy qarashlar bilan chambarchas bog'liq holda talqin qilingan. Masalan, qadimgi Xitoyda Konfutsiy san'at va musiqaning inson axloqini tarbiyalashdagi rolini alohida ta'kidlagan.

Qadimgi Yunonistonda estetika falsafiy tafakkurning muhim qismi sifatida rivojlandi. Suqrot go'zallikni yaxshilik bilan bog'lab talqin qilgan. Aflotun go'zallikni "g'oyalar olami" bilan bog'lab, san'atni haqiqatning soyasi deb hisoblagan. Arastu esa san'atni hayotni taqlid qilish (*mimesis*) sifatida tushuntirib, uning tarbiyaviy va ruhiy ahamiyatini asoslab beradi.

O'rta asrlarda estetika asosan diniy qarashlar doirasida rivojlandi. Yevropada go'zallik Xudoning mukammalligi bilan bog'lab tushuntirildi. San'at ilohiy

haqiqatni ifodalovchi vosita sifatida qaraldi. Me'morchilik, ikonalar va diniy musiqa estetik qarashlarning asosiy ko'rinishlari bo'ldi.

Sharq mutafakkirlari estetikaga yanada boy va chuqur yondashuvni taklif etdilar. Abu Nasr Forobiy musiqaning inson ruhiga ta'sirini ilmiy asosda tahlil qildi. Ibn Sino san'at va go'zallikni inson ruhiy holati bilan bog'ladi. Alisher Navoiy asarlarida go'zallik, so'z san'ati va badiiy did masalalari yuksak darajada ifodalangan.

Xulosa qilib aytganda, etika va estetika inson hayotining ajralmas qismi bo'lib, shaxs va jamiyat taraqqiyotida muhim rol o'ynaydi. Etika insonning axloqiy me'yorlarga amal qilishini ta'minlasa, estetika uning go'zallikni anglash va yaratish qobiliyatini rivojlantiradi. Ushbu ikki fan uyg'unligi jamiyatda yuksak ma'naviyat va estetik madaniyatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Ergashev I., Qodirov B. Falsafa.— Toshkent: O'qituvchi, 2010.
3. Shermuhamedov S. Falsafa asoslari. — Toshkent: Noshir, 2015.
4. Abdullayeva M. Etika va estetika. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.